

Η θεατροπαιδαγωγική δράση ως εργαλείο συμπερίληψης: Βιωματική συνάντηση νευροτυπικών μαθητών/τριών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ενηλίκων ΑμεΑ μέσα από τις τεχνικές του θεάτρου στην εκπαίδευση

Γεωργία Βαρδιάμπαση
Θεατροπαιδαγωγός Ειδικής Αγωγής
Gioulhh@hotmail.com

► ΠΕΡΙΛΗΨΗ

το παρόν άρθρο παρουσιάζει μια βιωματική θεατροπαιδαγωγική δράση συμπερίληψης που πραγματοποιήθηκε μεταξύ μαθητών/τριών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ενηλίκων ωφελούμενων δομής ΑμεΑ ηλικίας 18 έως 75 ετών, με αναπτυξιακές, ψυχοσυναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες. Η δράση βασίστηκε σε τεχνικές του θεάτρου, θεατρικού παιχνιδιού και στοιχείων από το κουκλοθέατρο με στόχο τη δημιουργία ενός κοινού πεδίου επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μέσα από τη βιωματική και καλλιτεχνική εμπειρία. Το άρθρο επιχειρεί να συνδέσει το θεωρητικό πλαίσιο του θεάτρου στην εκπαίδευση και της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο η θεατρική διαδικασία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, της συνεργασίας και της αποδοχής της διαφορετικότητας. Παράλληλα, εξετάζεται η σημασία της θεατρικής αγωγής για την ενίσχυση της δημιουργικής έκφρασης και της κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών και των ενηλίκων συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής έδειξαν ότι η κοινή θεατρική εμπειρία λειτούργησε ως πεδίο αποδόμησης στερεοτύπων, ενίσχυσης της αυτοέκφρασης και δημιουργίας σχέσεων εμπιστοσύνης και αλληλοϋποστήριξης μεταξύ των συμμετεχόντων/ουσών.

Λέξεις-κλειδιά: Συμπερίληψη, Θεατροπαιδαγωγική, ΑμεΑ, Αυτοέκφραση, Ενσυναίσθηση.

► ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέατρο στην εκπαίδευση και οι πρακτικές του εφαρμοσμένου θεάτρου αποτελούν σήμερα ένα σημαντικό πεδίο παιδαγωγικής και κοινωνικής παρέμβασης. Η θεατρική διαδικασία δεν αφορά αποκλειστικά την καλλιτεχνική δημιουργία ή την ανάπτυξη σκηνικών δεξιοτήτων, αλλά λειτουργεί ως ένας τρόπος διερεύνησης της ανθρώπινης εμπειρίας, της κοινωνικής σχέσης και της συλλογικής έκφρασης. Μέσα από τη συμμετοχή σε βιωματικές θεατρικές δράσεις, οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να αλληλεπιδράσουν, να διαπραγματευτούν ρόλους και να αναπτύξουν σχέσεις επικοινωνίας και εμπιστοσύνης.

Ιδιαίτερα στο πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, το θέατρο μπορεί να λειτουργήσει ως ένας ενδιάμεσος χώρος συνάντησης διαφορετικών κοινωνικών

ομάδων. Η σωματική δράση, η φαντασία, ο αυτοσχεδιασμός και η συλλογική δημιουργία επιτρέπουν την ανάπτυξη μιας επικοινωνίας πέρα από τα στερεότυπα, τις διαγνώσεις ή τις κοινωνικές ταυτότητες. Όπως αναφέρει ο Augusto Boal, το θέατρο μπορεί να αποτελέσει μια «πρόβα πραγματικότητας», όπου τα άτομα διερευνούν βιωματικά κοινωνικές σχέσεις και μορφές συνύπαρξης (Boal, 2013: 32).

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια δράση συμπερίληψης που σχεδιάστηκε με σκοπό τη συνάντηση μαθητών/τριών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ενήλικες ωφελούμενους/ες δομής ΑμεΑ. Βασικός στόχος της εφαρμογής ήταν η δημιουργία ενός κοινού βιωματικού χώρου, μέσα στον οποίο η διαφορετικότητα θα μπορούσε να μετατραπεί από στοιχείο αποστασιοποίησης σε δυνατότητα επικοινωνίας και συνεργασίας.

Η εργασία δεν αντιμετωπίζει τη θεατρική δράση αποκλειστικά ως καλλιτεχνικό γεγονός αλλά ως παιδαγωγική και κοινωνική διαδικασία. Εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο οι θεατροπαιδαγωγικές τεχνικές μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, της αποδοχής και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, ενώ παράλληλα αναδεικνύει τη σημασία της θεατρικής αγωγής στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών και των νέων.

► ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η δράση σχεδιάστηκε με βασικούς σκοπούς: τη δημιουργία ενός κοινού βιωματικού πεδίου συνάντησης μεταξύ μαθητών και ενηλίκων ΑμεΑ, την ενίσχυση της ενσυναίσθησης και της αποδοχής της διαφορετικότητας, την ανάπτυξη της συνεργασίας μέσα από συλλογικές θεατρικές δράσεις, την ενίσχυση της αυτοέκφρασης και της σωματικής επικοινωνίας, τη διερεύνηση της δυναμικής του θεάτρου ως εργαλείου κοινωνικής συμπερίληψης, και την ανάδειξη της σημασίας της θεατρικής αγωγής για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

► Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

Οι ωφελούμενοι/ες της δομής συμμετείχαν πριν από την έναρξη των επισκέψεων σε σταθερό πρόγραμμα θεατρικού παιχνιδιού δύο φορές εβδομαδιαίως, διάρκειας 45 λεπτών. Η προεργασία αυτή είχε στόχο την εξοικείωσή τους με τις θεατρικές τεχνικές, τη λειτουργία της ομάδας και τις διαδικασίες σωματικής και συναισθηματικής έκφρασης.

Η επίσκεψή των νευροτυπικών μαθητών/τριών στην δομή είχε διάρκεια μία ώρα και 30 λεπτά και η δράση ξεκινούσε με κοινό κύκλο γνωριμίας, όπου κάθε συμμετέχων/ουσα παρουσίαζε το όνομά του/της, συνοδεύοντάς το με μια αυθόρμητη κίνηση, την οποία επαναλάμβανε η ομάδα. Η δραστηριότητα αυτή λειτούργησε ως μια πρώτη εμπειρία αναγνώρισης και αποδοχής του κάθε ατόμου μέσα στο σύνολο.

Ακολούθησαν δραστηριότητες σωματικής ενεργοποίησης και μη λεκτικής επικοινωνίας. Οι συμμετέχοντες/ουσες κινούνταν ελεύθερα στον χώρο, αντάλλασσαν χειραψίες, χαμόγελα και θετικά σχόλια, ενώ μέσα από κινησιολογικούς αυτοσχεδιασμούς δοκίμαζαν διαφορετικές σωματικές ποιότητες και φαντασιακούς ρόλους (Γκόβας, 2002: 92-111).

Ιδιαίτερη θέση στη δράση είχε η άσκηση «οι μεταμορφώσεις των χεριών», όπου τα χέρια μετατρέπονταν συμβολικά σε συναισθήματα, εικόνες ή στοιχεία της φύσης: χέρια που χαιρετούν, φοβούνται, χαίρονται, γίνονται πουλιά, δέντρα ή φλόγες. Μέσα

από αυτή τη διαδικασία, η έκφραση μετατοπίστηκε από τον λόγο στο σώμα και στον συμβολισμό (Παρούση, 2012: 145-150).

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες/ουσες δημιούργησαν ζευγάρια και συμμετείχαν στο παιχνίδι του καθρέπτη, αναπτύσσοντας δεξιότητες παρατήρησης, συγχρονισμού και ενσυναίσθησης. Ακολούθησε η δράση «τοίχος προστασίας», κατά την οποία ένα άτομο στεκόταν στο κέντρο του κύκλου με κλειστά μάτια, ενώ τα υπόλοιπα μέλη δημιουργούσαν γύρω του έναν προστατευτικό κύκλο φροντίδας και ασφάλειας. (Γκόβας, 2002: 51-60).

Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τη δημιουργία και παρουσίαση ενός θεατρικού δρώμενου με κεντρικό συμβολισμό την παλάμη και τα δάχτυλα ως μεταφορά της διαφορετικότητας και της συλλογικής δύναμης. Η εικόνα των διαφορετικών παλαμών που ενώνονται σε μια κοινή γροθιά αποτέλεσε τον κεντρικό συμβολικό άξονα της δράσης (Παρούση, 2012: 150-157).

Η αποθεραπεία πραγματοποιήθηκε μέσω εικαστικής έκφρασης, όπου οι συμμετέχοντες/ουσες αποτύπωσαν τα χέρια τους και κατέγραψαν ή ζωγράφισαν τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους.

► ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

Η εφαρμογή της δράσης ανέδειξε σημαντικά στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία της θεατροπαιδαγωγικής διαδικασίας ως εργαλείου συμπερίληψης και κοινωνικής σύνδεσης.

Αρχικά παρατηρήθηκε ότι αρκετοί/ές μαθητές/τριες, ιδιαίτερα μεγαλύτερων ηλικιών, αντιμετώπισαν με αμηχανία τις δραστηριότητες αυθορμητισμού και φαντασίας. Η δυσκολία αυτή φάνηκε να συνδέεται με τη μειωμένη επαφή τους με δημιουργικές και βιωματικές μορφές έκφρασης στο σχολικό πλαίσιο. Ωστόσο, όταν η δράση απέκτησε πιο σαφή δραματουργική δομή μέσω του σεναρίου, οι μαθητές/τριες έδειξαν μεγαλύτερη ασφάλεια και ενεργητική συμμετοχή.

Η παρατήρηση αυτή αναδεικνύει τη σημασία της θεατρικής αγωγής στη σχολική εκπαίδευση, ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες βαθμίδες, όπου συχνά απουσιάζει. Η θεατρική διαδικασία φαίνεται να ενισχύει ουσιαστικά τη δημιουργικότητα, την αυτοέκφραση, την αυτοπεποίθηση και τη δυνατότητα συνεργασίας των παιδιών και των εφήβων.

Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η σταδιακή μεταβολή της στάσης των μαθητών/τριών απέναντι στους ενήλικες ΑμεΑ. Στην αρχή της δράσης υπήρξαν στιγμές αμηχανίας και επιφυλακτικότητας απέναντι στο στοιχείο της διαφορετικότητας. Ωστόσο, μέσα από τη σωματική αλληλεπίδραση, το παιχνίδι και τη συλλογική δημιουργία, οι μαθητές/τριες άρχισαν να συνδέονται με τους/τις ωφελούμενους/ες όχι μέσα από τις δυσκολίες τους αλλά μέσα από τη συμμετοχή τους στην κοινή εμπειρία.

Η συνεργασία σε ζευγάρια και ομάδες δημιούργησε συνθήκες ουσιαστικής επικοινωνίας και αλληλοϋποστήριξης. Τα παιδιά λειτούργησαν αυθόρμητα υποστηρικτικά απέναντι στις δυσκολίες των ενηλίκων ΑμεΑ, ενώ οι ίδιοι/ιες οι ωφελούμενοι/ες έδειξαν αυξημένη διάθεση συμμετοχής, έκφρασης και κοινωνικής σύνδεσης.

Η θεατρική διαδικασία λειτούργησε τελικά ως ένας ενδιάμεσος χώρος συνάντησης, όπου οι κοινωνικές ταυτότητες και οι διαφορές υποχώρησαν προσωρινά, επιτρέποντας τη δημιουργία μιας κοινής βιωματικής εμπειρίας.

► ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα δράση ανέδειξε τη δυναμική του θεάτρου ως εργαλείων κοινωνικής συμπερίληψης και βιωματικής εκπαίδευσης. Μέσα από τη σωματική έκφραση, τον αυτοσχεδιασμό, τη μη λεκτική επικοινωνία και τη συλλογική δημιουργία, δημιουργήθηκαν συνθήκες ουσιαστικής συνάντησης ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών ηλικιών, εμπειριών και δυνατοτήτων.

Η εφαρμογή κατέδειξε ότι η θεατροπαιδαγωγική διαδικασία μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά: στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, στην αποδοχή της διαφορετικότητας, στην ενίσχυση της αυτοέκφρασης και της αυτοπεποίθησης και στη δημιουργία σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης.

Παράλληλα, ανέδειξε την ανάγκη ενίσχυσης της θεατρικής αγωγής στο σχολείο ως ενός σημαντικού πεδίου κοινωνικής, συναισθηματικής και δημιουργικής ανάπτυξης των παιδιών και των νέων.

Το θέατρο, όταν λειτουργεί ως κοινός βιωματικός χώρος, μπορεί να υπερβεί στερεότυπα, κοινωνικές αποστάσεις και προκαταλήψεις, δημιουργώντας μια κοινότητα εμπειρίας όπου το διαφορετικό μετατρέπεται σε δυνατότητα σύνδεσης και συλλογικής δημιουργίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Boal, A. (2013). *Θεατρικά παιχνίδια για ηθοποιούς και μη ηθοποιούς* (Μτφ. Μ. Παπαδήμα, Επιμ. Χ. Τσαλικίδου). Αθήνα: Gutenberg.
- Γκόβας, Ν. (2002). *Για ένα νεανικό θέατρο: Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γραμματάς, Θ. (2014). *Το θέατρο στην εκπαίδευση: Καλλιτεχνική έκφραση και παιδαγωγία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Κουρετζής, Λ. (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι: Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική μεθοδολογία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του θεάτρου*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Παρούση, Α. (2012). *Κουκλοθέατρο στην εκπαίδευση. Εκπαίδευση στο κουκλοθέατρο*. Αθήνα: Πλέθρον.

Παράρτημα

Εικόνα 1. Φωτογραφικό υλικό δράσης